

ساختار عاملی نسخه فارسی مقیاس قربانی چندبعدی در دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان

افضل اکبری بلوطبنگان (M.Sc)، سیاوش طالع‌پسند* (Ph.D)

گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

چکیده

سابقه و هدف: قربانی شدن کودکان در مدارس یکی از بحث‌برانگیزترین مباحث آموزش و پرورش در سراسر جهان می‌باشد. از این‌رو هدف از پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس قربانی چندبعدی در دانش‌آموزان بود.

مواد و روش‌ها: بدین منظور تعداد ۶۰۷ نفر دانش‌آموز مدارس ابتدایی شهر سمنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و به مقیاس‌های قربانی چند بعدی، قلدری ایلی‌نوی و پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر (جهت روایی هم‌زمان) پاسخ داده‌اند. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل عاملی، ضریب آلفای کرونباخ و هم‌بستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های تحلیل عاملی نشان داد که این مقیاس چهار عامل را در بر می‌گیرد. هم‌چنین نتایج هم‌بستگی پیرسون نشان داد، این سازه با قلدری (۰/۴۳)، غیبت از مدرسه (۰/۱۴) و پیشرفت تحصیلی (۰/۱۴-) رابطه معنی‌داری $p \geq 0/01$ دارد. به منظور بررسی اعتبار از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که این میزان برای کل مقیاس ۰/۸۷ و برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قربانی فیزیکی (۰/۷۱)، قربانی کلامی (۰/۷۳)، دستکاری اجتماعی (۰/۷۲) و حمله برای تملک (۰/۷۲) به دست آمد که نشان از قابلیت بالای ابزار بود.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش بیانگر این است که نسخه فارسی پرسش‌نامه قربانی چندبعدی در جامعه دانش‌آموزان از خصوصیات روان‌سنجی قابل قبولی برخوردار است و می‌توان از آن به عنوان ابزاری معتبر در پژوهش‌های روان‌شناختی استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: مقیاس قربانی چندبعدی، تحلیل عاملی، رواسازی، دانش‌آموزان.

مقدمه

امروزه قربانی شدن (Victimization) یکی از خشونت‌های رایج در جوامع عنوان شده که تا حدودی با خودکشی دانش‌آموزان هم‌بسته شده [۱] و بسیاری از مشکلات درونی مانند تنهایی و عزت نفس پایین را پیش‌بینی می‌کند [۲]. از سویی نوجوانان یکی از مهم‌ترین اقشاری هستند که با این امر مواجه هستند به طوری که تجارب و

پژوهش‌های روان‌شناختی نشان می‌دهد، تعداد زیادی از آن‌ها دارای مشکلات روانی مثل قربانی شدن [۳] و در معرض خشونت قرار گرفتن هستند [۴]. به عقیده آلویس (Olweus) قربانی شدن عبارت است از قرار گرفتن مکرر شخص در معرض اعمال منفی فرد دیگری در طول زمان که در آن عدم تعادل قدرت بین فرد مرتکب و هدفش وجود دارد. هم‌چنین قربانی شدن به عنوان ناراحتی افراد که ممکن است به

پژوهشگران نشان دادند که قرار گرفتن به صورت مکرر در معرض قلدری به طور قابل توجهی به اختلالات درونی و علائم و نشانه‌های اضطراب، افسردگی، گوشه‌گیری اجتماعی، کاهش اعتماد به نفس و افکار خودکشی مرتبط است [۱۶] و می‌تواند با پرخوری عصبی هم‌بسته شود [۱۷]. هم‌چنین به نظر می‌رسد که مشاهده خشونت با میزان بالای استرس و اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) همسو باشد به گونه‌ای که موراک و ویندل (Mrug and Windle) عنوان کرده‌اند مشاهده خشونت می‌تواند عواقبی از جمله اضطراب، افسردگی در خانه و پرخاشگری و بزهداری در جامعه را به همراه داشته باشد [۱۸]. به عقیده راس (Ross) قربانیان به دو گروه مجزا شامل قربانیان منفعل و قربانیان تحریک‌پذیر تقسیم می‌شوند. قربانیان منفعل دارای خودپنداره و عزت نفس پایین هستند. آن‌ها از لحاظ عاطفی بسیار حساس بوده و ترس از عدم شایستگی را دارند. هم‌چنین این افراد از نظر فیزیکی از همسن و سال‌های خود کوچک‌تر و ضعیف‌تر بوده و دارای مهارت‌های اجتماعی کم‌تری می‌باشند. این افراد درون‌نگر بوده و خود را برای هر مشکل کوچکی که به وجود می‌آید سرزنش می‌کنند. از سوی دیگر قربانیان تحریک‌آمیز به مراتب دارای اعتماد به نفس و خودپنداره بالاتری هستند. این گروه همانند گروه قبل دوستان کمی دارند چرا که فاقد مهارت‌های اجتماعی می‌باشند. هم‌چنین این گروه بیش‌تر گرایش دارند یا از مدرسه فرار کنند یا به پرخاشگری و ایجاد مشکلات نظم و انضباطی در مدرسه بپردازند [۱۳]. از سوی دیگر در مورد قربانی شدن دانش‌آموزان در مدارس پژوهش‌های متعددی در کشورهای مختلف صورت گرفته و هر کدام به نتایجی دست یافتند برای مثال: نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که قربانی شدن کودکان و نوجوانان در مدارس با نتایج ضعیف تحصیلی، از جمله عملکرد و پیشرفت تحصیلی و انگیزش تحصیلی پایین رابطه دارد [۲۱، ۲۰، ۱۹]. هم‌چنین قربانی شدن با غیبت و فرار از مدرسه در ارتباط بوده است [۲۲]. به این ترتیب قربانی شدن دانش‌آموزان یکی از مهم‌ترین معضلات مدارس امروزی است و عواقب نامطلوبی می‌تواند برای آن‌ها در امر تحصیل داشته

شکل‌های مختلف در پنج مفهوم کلمات، حالات صورت و حرکات، سربچی عمدی از خواسته‌های فرد و یا درخواست و انزوای اجتماعی و طرد رخ دهد [۵]. یافته‌های پژوهشی مبین این است که قربانیان قلدری، معمولاً افرادی انزواطلبی هستند که دارای دوستان کم‌تر، مشکل بیش‌تر در دوست‌یابی و هم‌چنین دارای روابط اجتماعی ضعیفی هستند [۶]. هم‌چنین شواهد نشان می‌دهد که قربانی شدن ممکن است به صورت تجارب پایدار در پنج یا شش سال بعد از حادثه برای کودکان [۷] و حتی در طول دوره کودکی و نوجوانی منجر به مشکل شود و همواره باقی بماند [۸]. علاوه بر آن در سال‌های اخیر تعدادی از مطالعات تفاوت‌های جنسیتی را در قربانی شدن نشان دادند. بدین معنا که پژوهش‌ها مبین این بوده که پسران بیش‌تر تجربه قربانی شدن آشکار (فیزیکی) را دارند، در حالی که دختران بیش‌تر قربانی رابطه‌ای را تجربه می‌کنند [۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲]. از سوی قربانی شدن کودکان می‌تواند تا حدودی ناشی از خلق و خوی فرد باشد یا می‌تواند از رفتارهای والدین آموخته شده باشد. بدین معنا که کودک ممکن است خلق و خوی خجالتی و نامطمئنی برای ورود به موقعیت‌های اجتماعی و یا فقدان مهارت‌های لازم اجتماعی جهت دوست‌یابی داشته باشند. هم‌چنین در برخی موارد دخالت بیش از حد خانواده‌ها در زندگی قربانیان این امر را تشدید کرده است. این دخالت، بیش‌تر می‌تواند از جانب مادران باشد اما پدران و سایر اعضای خانواده هم در این امر دخیل هستند. لازم به ذکر است که موارد شدید قربانی شدن می‌تواند به خودکشی، دیگرکشی و یا هر دو امر منجر شود [۱۳]. افزون بر آن نتایج پژوهشی نشان داده‌اند که پدر و مادر (والدین) و دوستان دو منبع بسیار مهم در ارتباط با قربانی شدن کودکان هستند، برای مثال، بورس، اسمیت و بینی (Bowers, Smith and Binney) نشان دادند که شیوه‌های مثبت مانند حمایت پدر و مادر می‌تواند افراد، به خصوص نوجوانان را از دخالت در هر دو ارتکاب، یعنی هم قلدری و هم قربانی محافظت کند [۱۴]. در مقایسه با پدر و مادر، دوستان، نقش بیش‌تری در این امر دارند [۱۵]. به این ترتیب

اوایل سن نوجوانی (یکی از دوره‌های پرخطر) هستند، که قربانی شدن در بین آن‌ها رواج دارد. در صورتی که مدرسه‌ای از هر پایه دو کلاس داشت، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب می‌شد.

۱- ابزارهای اندازه‌گیری. مقیاس قربانی چندبعدی (Multidimensional Peer-Victimization Scale): این مقیاس توسط ماینارد و جوزف به منظور اندازه‌گیری ویژگی قربانی شدن ساخته شد و دارای ۱۶ آیت می‌باشد که قربانی شدن را به صورت سازه‌ای چهار بعدی اندازه‌گیری می‌کند. ابعاد عبارتند از: قربانی فیزیکی (با مشت مرا زدند)، قربانی کلامی (روی من اسم بد گذاشتند)، دستکاری اجتماعی (سعی کردند روابط من و دوستانم را به هم بزنند) و حمله برای تملک (سعی کردند وسایلم را بشکنند). این ابزار بر روی یک طیف لیکرت سه گزینه‌ای از (هیچ‌گاه = ۰ تا یک‌بار و بیش‌تر = ۲) قرار دارد. سازندگان ابزار میزان پایایی ابزار را با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قربانی فیزیکی ۰/۸۵، قربانی کلامی ۰/۷۵، دستکاری اجتماعی ۰/۷۷ و حمله برای تملک ۰/۷۳ گزارش کردند [۲۵].

۲- مقیاس قلدری ایلی‌نوی (Illinois Bully Scale) توسط اسپلاگه و هولت (Espelage & Holt) ساخته شد. دارای ۱۸ سوال بوده که سه عامل قلدری، نزاع و قربانی را اندازه‌گیری می‌کند. این پرسش‌نامه بر روی یک طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از (هرگز = ۰ تا هفت بار یا بیش‌تر = ۴) قرار دارد. اسپلاگه و هولت برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده کردند که برای کل مقیاس ضریب آلفا ۰/۸۳ و برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قلدری ۰/۸۷، نزاع ۰/۸۳ و قربانی ۰/۸۸ به دست آمد [۲۶]. این مقیاس در ایران توسط اکبری بلوطبنگان و طالع‌پسند (۱۳۹۴) رواسازی شده و ضریب اعتبار پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۷ و هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل، قلدری ۰/۷۷، قربانی ۰/۷۱ و نزاع ۰/۷۶ به دست آمد [۲۷].

باشد. در ابتدا برای سنجش قربانی شدن بر یک معیار خودگزارش‌دهی تأکید می‌شد [۲۳]، اما بعدها بر اساس مبانی نظری و ادبیاتی که در این زمینه فراهم شد، پرسش‌نامه‌های متعددی را تدوین شده است. یکی از این ابزارها پرسش‌نامه‌ای بود که توسط ماینارد و جوزف (Mynard & Joseph) به منظور سنجش قربانی ساخته شد [۲۴]. بنابراین صرف نظر از این‌که ما قربانی را به عنوان سازه‌ای تک‌بعدی یا چندبعدی بدانیم باید گفت این پدیده یعنی قربانی شدن یکی از مهم‌ترین معضلاتی است که دانش‌آموزان مدارس امروزی با آن مواجهه هستند [۲۵]. از این رو با توجه به ادبیات موجود و پیشینه ذکر شده پژوهشگران خارجی به‌طور جدی به روش‌های جلوگیری از قربانی شدن دانش‌آموزان در محیط‌های مدارس پرداخته‌اند اما در کشور ما به دلیل کاستی پژوهش‌ها و نبود ابزاری مناسب برای اندازه‌گیری این سازه هنوز مطالعات و مداخلات بهینه برای آموزش و درمان تهیه نشده است. به این ترتیب، هدف این مطالعه بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس قربانی چندبعدی و رواسازی اولیه آن در دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان می‌باشد.

مواد و روش‌ها

طرح پژوهش حاضر توصیفی و از نوع مطالعات هم‌بستگی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانش‌آموزان مدارس ابتدایی دولتی شهر سمنان بودند که در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ در این شهر مشغول به تحصیل بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای، تعداد ۶۰۷ نفر انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که از هر منطقه جغرافیایی شهر سمنان (شمال، مرکز و جنوب) ۲ مدرسه و در نهایت مدارس آزادگان، شهید مطهری، شهید چمران، انقلاب، صادقیه و بعثت انتخاب شدند. در هر مدرسه پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی به ابزارهای پژوهش پاسخ دادند استفاده از این پایه‌های تحصیلی به این دلیل بوده که ابزار قربانی چندبعدی توسط سازندگان بر روی دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم اجرا و پایره‌ریزی شده دانش‌آموزان این مقاطع در

۳- پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر: ابزاری که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است شکل اصلاح شده مقیاس هارتر (Harter) به عنوان یک ابزار سنجش انگیزش تحصیلی است. شیوه نمره‌گذاری این پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت می‌باشد بدین صورت که، هیچ‌وقت (نمره ۱)، به ندرت (نمره ۲)، گاهی اوقات (نمره ۳)، اکثر اوقات (نمره ۴) و تقریباً همیشه (نمره ۵). اعتبار این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ گزارش شده است [۲۸].

روند اجرا، به منظور اجرای پژوهش ابتدا پرسش‌نامه توسط دو نفر از متخصصان زبان انگلیسی به فارسی برگردانده شد، سپس ترجمه برگردان انجام شد. مشکلات مربوط به ترجمه گویه‌ها بررسی و رفع شد. در یک مطالعه مقدماتی پرسش‌نامه ترجمه شده در اختیار یک نمونه ۳۰ نفری از دانش‌آموزان قرار گرفت. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها واژگانی که برای دانش‌آموزان قابل فهم نبود بازنویسی شد و با نزدیک‌ترین واژه جایگزین گردید. پرسش‌نامه نهایی در اختیار ۶۰۰ نفر از دانش‌آموزان قرار داده شد که ۲۳ پرسش‌نامه به صورت ناقص پر شده بود و یا اصلاً تحویل داده نشد، لذا از تحلیل کنار گذاشته شدند. علاوه بر آن پس از تکمیل و جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها برای حفظ اصول اخلاقی به افراد نمونه اطمینان داده شد که اطلاعات آن‌ها محرمانه خواهد ماند. داده‌های نهایی با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS ۲۲ و LISREL ۸/۸۰ تحلیل شد.

نتایج

تحلیل عاملی اکتشافی: به منظور تعیین عاملی و مطالعه ویژگی‌های مقیاس قربانی چندبعدی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. برای استخراج عامل‌ها از تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. پیش از اجرای تحلیل عاملی شاخص کفایت نمونه‌برداری (KMO) و مقدار آزمون کرویت بارتلت محاسبه گردید. در این تحلیل مقدار KMO برابر با ۰/۸۹۶ و مقدار آزمون کرویت بارتلت برابر با ۲۴۷/۷۱۰ به دست آمد که با درجه آزادی ۱۲۰ معنی‌دار ($P \leq ۰/۰۰۰۱$) بود. بدین ترتیب

علاوه بر کفایت نمونه‌برداری، اجرای تحلیل عاملی بر پایه ماتریس مورد مطالعه قابل توجیه بود. برای تعیین این‌که مقیاس قربانی چندبعدی از چند عامل اشباع شده، شاخص‌های ارزش ویژه، نسبت واریانس تبیین شده توسط هر عامل و نمودار اسکری را مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس چهار عامل استخراج شد که این عوامل مجموعاً ۵۶/۱۹ درصد از واریانس کل آزمون را تبیین نمودند. بررسی نمودار اسکری نشان داد که یک عامل بزرگ و اولیه تحت عنوان دست‌کاری اجتماعی با ارزش ویژه ۵/۴۲ و به دنبال آن سه عامل دیگر تحت عنوان قربانی فیزیکی با ارزش ویژه ۱/۵۷، حمله برای تملک ۱/۰۵ و قربانی کلامی ۰/۹۴ به دست آمد که هر کدام به ترتیب ۳۳/۹۰، ۹/۸۳، ۶/۶۰ و ۵/۸۵ از واریانس کل ابزار را تبیین نمودند.

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود همه بارهای عاملی مناسب می‌باشند. کوچک‌ترین بار عاملی متعلق به سوال ۸ با ۰/۴۰۶ و بزرگ‌ترین بار عاملی متعلق به سوال ۶ با ۰/۷۷۳ می‌باشد.

تحلیل عاملی تأییدی. پس از بررسی داده‌های خارج از محدوده و نیز داده‌های پرت تک‌متغیری چولگی تک‌متغیری و چندمتغیری داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت و از برآوردهای پیشینه احتمال استفاده شد. شاخص‌های برازندگی ریشه واریانس خطای تقریب (Root Mean Square Error of Approximation)، ریشه استاندارد واریانس پس‌مانده (Standardized Root Mean Square Residual)، شاخص برازندگی مقایسه‌ای (Comparative Fit Index)، شاخص نیکویی برازش (Goodness of Fit Index) و شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده (Adjusted Goodness of Fit Index) برای سنجش برازندگی مدل استفاده شد. برای شاخص‌های برازندگی برش‌های متعددی توسط متخصصان مطرح شده است. برای مثال، مقدار مساوی یا کم‌تر از ۰/۰۵ برای ریشه واریانس خطای تقریب مقدار مساوی یا بالاتر از ۰/۹۶ برای شاخص برازندگی مقایسه‌ای، مقدار مساوی یا کم‌تر از ۰/۰۷ برای ریشه استاندارد واریانس پس‌مانده، نشان‌دهنده برازندگی

برازش مطلوب دلالت دارد [۳۰]. شاخص‌های برازندگی فرم نهایی پرسش‌نامه بررسی شد. یافته‌ها حاکی از آن است که بعضی از شاخص‌های برازندگی حاکی از برازندگی مطلوب داده-مدل است و برخی از شاخص‌های دیگر نشان‌دهنده برازندگی ضعیف داده-مدل است.

کافی مدل است [۲۹]. از طرف دیگر پیشنهاد شده است که اگر شاخص‌های برازندگی مقایسه‌ای، نیکویی برازش و نیکویی برازش تعدیل شده بزرگ‌تر از ۰/۹ و شاخص‌های ریشه واریانس خطای تقریب و ریشه واریانس پس‌ماند کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشد بر برازش بسیار مطلوب و کوچک‌تر از ۰/۱ بر

جدول ۱. بارهای عاملی سؤال‌های مقیاس قربانی چندبعدی

شماره آیتم	سؤالات پرسش‌نامه	دستکاری اجتماعی	قربانی فیزیکی	حمله برای تملک	قربانی کلامی
۱۳	با من قهر کردند.	۰/۷۲۳			
۱۱	سعی کردند رابطه مرا با دوستانم بد کنند.	۰/۷۰۵			
۱۴	از دیگران خواستند با من صحبت نکنند.	۰/۶۱۵			
۲	سعی کردند روابط من و دوستانم را به هم بزنند.	۰/۶۱۳			
۶	با مشت مرا زدند.		۰/۷۷۳		
۷	لگد خوردم.		۰/۷۶۹		
۹	کتک خوردم.		۰/۷۰۰		
۸	برخی مواقع به صورت جسمی به من صدمه زدند.		۰/۴۰۶		
۳	چیزهای مرا بدون اجازه برداشتند.			۰/۷۶۸	
۱۵	عمداً به وسایلم من آسیب رساندند.			۰/۷۰۲	
۱۲	وسایلم را دزدیدند.			۰/۶۵۷	
۱۰	سعی کردند وسایلم را بشکنند.			۰/۴۸۲	
۴	به خاطر ظاهر مرا مسخره کردند.				۰/۷۲۸
۵	به برخی دلایل به من خندیدند.				۰/۷۰۷
۱	روی من اسم بد گذاشتند.				۰/۶۶۵
۱۶	دانش‌آموزان دیگر مرا تهدید کردند که به تو صدمه می‌زنیم.				۰/۴۴۳

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل چهار عاملی مقیاس قربانی چندبعدی (n=۵۸۰)

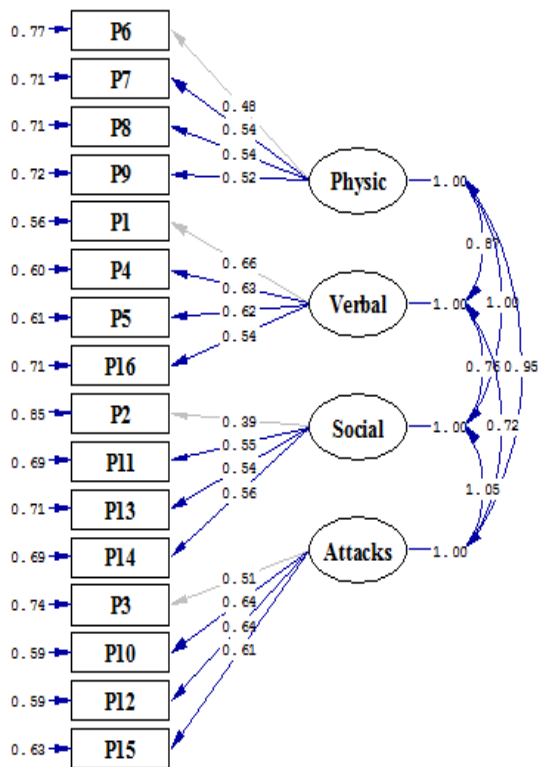
مدل	* χ^2	CFI	IFI	NFI	RMSEA	RMSEA CI 90%	RMR	SRMR	GFI	AGFI
چهار عاملی	۵۲۲/۴۲۷	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۰۹۳	۰/۱۰۰ - ۰/۰۸۶	۰/۰۳۷	۰/۰۶۷	۰/۸۹	۰/۸۴

*مجذور کای به روش بیشینه درست نمایی

$R^2=۰/۲۳$ نسبتاً پایین بود. به این ترتیب معتبرترین و نیرومندترین نشانگر سازه نهفته قربانی فیزیکی گویه‌های ۷ و ۸ (به ترتیب $\lambda_{۷۱(s\ tand)}=۰/۵۴$ ، $\lambda_{۸۱(s\ tand)}=۰/۵۴$) و به دنبال آن گویه‌های ۹ و ۶ (به ترتیب $\lambda_{۹۱(s\ tand)}=۰/۵۲$ ، $\lambda_{۶۱(s\ tand)}=۰/۴۸$) می‌باشد. برای عامل قربانی کلامی گویه‌های ۱ و ۴ از اعتبار قابل قبولی برخوردار بودند (به

برآورد پارامترها؛ با توجه به این‌که مدل چهار عاملی با ۱۶ گویه برازندگی مناسبی نشان داد، ضرایب استاندارد، جملات خطا و واریانس تبیین شده (R^2) بررسی شد (جدول ۳). همه مسیرهای استاندارد معنادار بودند. برای عامل اول یعنی قربانی فیزیکی برآورد اعتبار برای همه گویه‌ها شامل ۷، ۸، ۹ و ۶ به ترتیب $R^2=۰/۲۹$ ، $R^2=۰/۲۹$ ، $R^2=۰/۲۷$ و

سطح $p \leq 0.01$ وجود دارد. سایر نتایج هم‌بستگی در جدول فوق ذکر شده است.

جدول ۳. برآورد پارامترهای استاندارد مقیاس قربانی چندبعدی (n=580)

ابعاد	شماره آیتم‌ها	ضریب استاندارد	واریانس خطا	ضریب تعیین
قربانی فیزیکی	۶	۰/۴۸	۰/۷۷	۰/۲۳
	۷	۰/۵۴	۰/۷۱	۰/۲۹
	۸	۰/۵۴	۰/۷۱	۰/۲۹
	۹	۰/۵۲	۰/۷۲	۰/۲۷
قربانی کلامی	۱	۰/۶۶	۰/۵۶	۰/۴۴
	۴	۰/۶۳	۰/۶۰	۰/۴۰
	۵	۰/۶۲	۰/۶۱	۰/۳۹
	۱۶	۰/۵۴	۰/۷۱	۰/۲۹
دستکاری اجتماعی	۲	۰/۳۹	۰/۸۵	۰/۱۵
	۱۱	۰/۵۵	۰/۶۹	۰/۳۱
	۱۳	۰/۵۴	۰/۷۱	۰/۲۹
	۱۴	۰/۵۶	۰/۶۸	۰/۳۱
حمله برای تملک	۳	۰/۵۱	۰/۷۴	۰/۲۶
	۱۰	۰/۶۴	۰/۵۹	۰/۴۱
	۱۲	۰/۶۴	۰/۵۹	۰/۴۱
	۱۵	۰/۶۱	۰/۶۳	۰/۳۷

رتیب $R^2=0.44$ و $R^2=0.40$ ، هم‌چنین برای گویه ۵ این اعتبار نسبتاً خوب بوده ($R^2=0.39$) اما گویه ۱۶ از اعتبار نسبتاً پایینی برخوردار بود ($R^2=0.29$). برای این عامل معتبرترین و نیرومندترین نشانگر سازه نهفته قربانی کلامی گویه ۱ ($\lambda_{16(s\ tand)}=0.66$) و به دنبال آن گویه‌های ۴، ۵ و ۱۶ (به ترتیب $\lambda_{42(s\ tand)}=0.63$ ، $\lambda_{52(s\ tand)}=0.62$ ، $\lambda_{162(s\ tand)}=0.54$) می‌باشد. برای عامل سوم یعنی دستکاری اجتماعی اعتبار گویه‌های ۱۴ و ۱۱ نسبتاً خوب بود (به ترتیب $R^2=0.31$ و $R^2=0.31$ ، در حالی که دو گویه ۱۳ و ۲ دارای اعتبار نسبتاً پایینی بودند (به ترتیب $R^2=0.29$ و $R^2=0.15$). بنابراین معتبرترین و نیرومندترین

نشانگر سازه نهفته دستکاری اجتماعی گویه ۱۴ ($\lambda_{143(s\ tand)}=0.56$) و به دنبال آن گویه‌های ۱۱، ۱۳، ۲ (به ترتیب $\lambda_{113(s\ tand)}=0.55$ ، $\lambda_{133(s\ tand)}=0.54$ ، $\lambda_{233(s\ tand)}=0.54$) می‌باشد. برای عامل حمله برای تملک میزان اعتبار گویه‌های ۱۰ و ۱۲ قابل قبول بوده (به ترتیب $R^2=0.41$ و $R^2=0.41$)، هم‌چنین این میزان برای گویه ۱۵ نسبتاً خوب فرض شده ($R^2=0.37$) در حالی که اعتبار گویه ۳ نسبتاً پایین به دست آمد ($R^2=0.26$). از این رو معتبرترین و نیرومندترین نشانگر سازه نهفته حمله برای تملک گویه‌های ۱۰ و ۱۲ (به ترتیب $\lambda_{104(s\ tand)}=0.64$ ، $\lambda_{124(s\ tand)}=0.64$) و به دنبال آن گویه‌های ۱۵ و ۳ (به ترتیب $\lambda_{154(s\ tand)}=0.61$ و $\lambda_{34(s\ tand)}=0.51$) می‌باشد.

روایی همگرا، واگرا و ملاکی: برای محاسبه روایی همگرا، واگرا و ملاکی مقیاس قربانی چندبعدی از اجرای هم‌زمان آن با پرسش‌نامه قلدری ایلی‌نوی، انگیزه تحصیلی هارتر، غیبت از مدرسه، نمره انضباط و پیشرفت تحصیلی استفاده شد. متغیرهای ذکر شده به طور هم‌زمان در بین ۶۰۷ نفر از دانش‌آموزان اجرا و اطلاعات حاصله با استفاده از ضریب هم‌بستگی پیرسون تحلیل شد.

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود بین نمره کل مقیاس قربانی چندبعدی با قلدری (۰/۴۳)، غیبت از مدرسه (۰/۱۴) و پیشرفت تحصیلی (۰/۱۴) رابطه معنی‌داری در

۰/۸۷، و برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قربانی فیزیکی (۰/۷۱)، قربانی کلامی (۰/۷۳)، دست‌کاری اجتماعی (۰/۷۲) و خرده‌مقیاس حمله برای تملک (۰/۷۲) به دست آمد.

تحلیل اعتبار مقیاس قربانی: اعتبار (Reliability) مقیاس قربانی چندبعدی با استفاده از روش همسانی درونی و با بهره‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ (Cronbach's Alpha) محاسبه شد. نتایج نشان داد که ضریب اعتبار برای کل مقیاس

جدول ۴. همبستگی مقیاس قربانی چندبعدی با قلدری، غیبت از مدرسه، انضباط، پیشرفت تحصیلی و انگیزش تحصیلی

متغیر	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱- نمره کلی قربانی	۰/۶۴	۰/۴۱	۰/۸۷								
۲- قربانی فیزیکی	۱/۸۲	۱/۸۰	۰/۷۵*	۰/۷۱							
۳- قربانی کلامی	۲/۱۹	۱/۸۷	۰/۸۰*	۰/۵۵*	۰/۷۳						
۴- دستکاری اجتماعی	۲/۳۱	۱/۸۲	۰/۷۸*	۰/۳۷*	۰/۴۹*	۰/۷۲					
۵- حمله برای تملک	۲/۲۶	۱/۸۲	۰/۸۰*	۰/۴۳*	۰/۴۸*	۰/۵۹*	۰/۷۲				
۶- قلدری	۰/۷۵	۰/۵۶	۰/۴۳*	۰/۳۸*	۰/۳۴*	۰/۳۲*	۰/۳۰*	۰/۸۷			
۷- غیبت از مدرسه	۰/۴۹	۱/۴۲	۰/۱۴*	۰/۱۱*	۰/۱۳*	۰/۰۶	۰/۱۲*	۰/۲۰*	۱		
۸- نمره انضباط	۱۷/۵۴	۱/۲۰	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۱۰**	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۲۴*	۰/۲۴*	۱	
۹- انگیزش تحصیلی	۳/۴۶	۰/۴۷	۰/۰۸	۰/۰۱**	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۰۶	۰/۲۴*	۰/۰۳	۰/۱۱*	۰/۷۶
۱۰- پیشرفت تحصیلی	۱۷/۱۷	۱/۱۲	۰/۱۴*	۰/۰۹**	۰/۱۷*	۰/۰۶	۰/۱۰**	۰/۲۹*	۰/۲۵*	۰/۷۰*	۰/۱۴*

* $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$

ضریب آلفا بر روی قطر فرعی قرار دارد

قرار گرفتن فرد توسط دیگران اشاره دارد. دست‌کاری اجتماعی (Social Manipulation) به برهم زدن روابط فرد با دوستانش اشاره دارد در حالی که حمله برای تملک (Property Attacks) به مواردی از قبیل سرقت اموال و شکستن اموال اشاره دارد [۳۱، ۲۴]. علاوه بر آن برای بررسی اعتبار مقیاس قربانی چندبعدی از روش همسانی درونی، با بهره‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج نشان داد که این مقیاس از اعتبار قابل قبولی برخوردار است و می‌توان از آن به عنوان ابزاری معتبر برای سنجش قربانی چندبعدی دانش‌آموزان بهره برد. افزون بر آن برای محاسبه روایی مقیاس قربانی چندبعدی از اجرای هم‌زمان آن با مقیاس قلدری ایلی‌نوی، انگیزه تحصیلی، پیشرفت تحصیلی، غیبت از مدرسه و نمره انضباط استفاده شد که بر اساس پژوهش‌های انجام شده این اندازه‌ها با قربانی رابطه معنی‌داری داشتند [۲۸، ۲۷]. به عقیده (Crapanzano) قربانی قلدری بودن در سن ۱۳ سالگی، پیش‌بینی‌کننده نشانگان افسردگی و اضطراب

بحث و نتیجه‌گیری

قربانی شدن یکی از مهم‌ترین مسائل نظام‌های آموزش و پرورش می‌باشد، لذا هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی ساختار عاملی مقیاس قربانی چندبعدی در دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که این ابزار قربانی شدن را به صورت سازه‌ای چهار بعدی اندازه‌گیری می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین [۳۱، ۲۴] مبنی بر چهار عاملی بودن مقیاس همسو بوده است. علاوه بر آن برای برازندگی مدل از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که این یافته نیز چهار عاملی بودن مدل را با شاخص‌های برازش مناسب تأیید نموده است [۳۱، ۲۴]. چهار بعد مقیاس قربانی عبارت بودند از، قربانی کلامی (Verbal Victimization) که به معنای مورد فحاشی و با نام بد صدا زدن فرد توسط دیگران می‌باشد. از سویی قربانی فیزیکی (Physical Victimization) به مورد ضرب و کتک

است. بر این اساس می‌توان دریافت که قربانی شدن و به تبع آن مورد آزار و خشونت قرار گرفتن از سوی همسالان و افراد نزدیک می‌تواند سبب بروز مشکلات رفتاری در فرد گردد و سلامت افراد قربانی را با چالش مواجه سازد [۳۲]. هم‌چنین دانش‌آموزانی که در مدرسه با همسالان قلدر مواجه می‌شوند، استرس مضاعفی را تجربه می‌نمایند، درگیر امنیت فردیشان شده و در معرض مشکلات سلامتی تحصیلی و سلامت روانی قرار می‌گیرند [۳۳]. اگر قربانی قلدری شدن در دانش‌آموز بدون درمان باقی بماند می‌تواند به افسردگی، استرس، ترک تحصیل از مدرسه و حتی افکار خودکشی منجر شود [۳۴]. افزون بر آن یافته‌های پژوهش‌های پیشین نشان داد که قربانی شدن در مدارس با انگیزش تحصیلی، پیشرفت تحصیلی و انضباط رابطه منفی و معنادار و با غیبت از مدرسه و قلدری رابطه مثبت و معناداری دارد. این یافته با پژوهش‌های پیشین همسو بود [۲۱، ۱۹، ۲۰]. در نهایت با توجه به سهولت اجرا، سهولت نمره‌گذاری، سهولت تعبیر و تفسیر، قابلیت اجرا به صورت فردی و گروهی، عملی بودن و روایی و اعتبار مناسب نتیجه گرفته می‌شود که این مقیاس ابزار مناسبی برای اندازه‌گیری قربانی در میان دانش‌آموزان مدارس می‌باشد و پژوهشگران می‌توانند در پژوهش‌های روان‌شناختی از آن بهره ببرند. نخستین محدودیت مطالعه حاضر آن است مشخص نیست نمرات حاصل از این ابزار تا چه اندازه با رفتارهای واقعی در زندگی روزمره مرتبط است. محدودیت دوم این مطالعه آن است که شواهدی برای حساسیت نمرات آن نسبت به مداخلات آموزشی - روانی تدارک نشده است. مشخص نیست که آیا نمرات حاصل از این ابزار نسبت به مداخلات ضد قربانی حساسیت لازم را دارند یا نه. محدودیت سوم این ابزار مربوط به قلمرو مکانی و زمانی مطالعه است. این مطالعه بر روی دانش‌آموزان شهر سمنان صورت گرفته است و لذا نمی‌توان یافته‌های آن را به سایر شهرهای کشور تعمیم داد و یا در صورت تعمیم جوانب احتیاط رعایت گردد. بر اساس این محدودیت‌ها، پیشنهاد می‌شود نمرات قربانی با اندازه‌های رفتار واقعی در زندگی روزمره هم‌بسته شود تا شواهدی از

بسط نمرات حاصل از تشخیص این ابزار در موقعیت‌های واقعی زندگی فراهم شود. بدین معنا که هنوز مشخص نیست که آیا نمرات بالا در این پرسش‌نامه توان پیش‌بینی رفتارهای قربانی عملی را دارد یا خیر؟ هم‌چنین، به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در آینده مطالعاتی را طرح‌ریزی کنند که ضمن تشخیص نمرات برش دقیق این ابزار برای تشخیص گروه‌های قربانی، کاربردهای عملی نمرات این ابزار را در پیش‌بینی رفتارهای واقعی در محیط زندگی فرد تشخیص دهند. افزون بر آن بررسی روایی نمرات حاصل از این ابزار به عنوان ابزاری برای تشخیص حساسیت اثر مداخلات درمانی می‌تواند محور دیگری از پژوهش‌های مناسب در مورد این ابزار باشد. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود رابطه قربانی چندبعدی با متغیرهای مختلف مانند حمایت پدر و مادر، انزوای اجتماعی، اختلالات درونی و علائم و نشانه‌های اضطراب، افسردگی، گوشه‌گیری اجتماعی، کاهش اعتماد بنفس، افکار خودکشی، روابط اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد تا از این طریق دانش منسجمی در خصوص قربانی شدن در مدارس و روابط این سازه با سایر سازه‌ها که قابلیت پیش‌تری در برنامه‌ریزی‌های مربوطه دارد، حاصل شود. افزون بر آن، پیشنهاد می‌شود که این سازه در سایر جوامع مانند دانشجویان، محیط کار و حتی در دنیای مجازی اجرا شود، تا شواهدی از بسط روایی سازه این ابزار فراهم گردد. در نهایت باید عنوان کرد که قربانی شدن دانش‌آموزان می‌تواند عواقب نامطلوبی برای آن‌ها و متعاقباً جامعه به وجود بیاورد و لذا پیشگیری از قربانی شدن و کاهش آن، آگاهی خانواده‌ها، مدیران، معاونان و معلمان مدارس از علائم این مشکل و راه‌های برخورد با این مسأله کاملاً ضروری و حائز اهمیت می‌باشد.

تشکر و قدردانی

در پایان ما پژوهشگران بدین وسیله از کلیه مدیران، کارمندان و دانش‌آموزان مدارس ابتدایی بعثت، آزادگان، شهید چمران، انقلاب، شهید مطهری و صادقیه به خاطر اعتماد و همکاری صمیمانه سپاس‌گذاری می‌کنیم.

منابع

- [18] Kochenderfer-Ladd B, Wardrop JL. Chronicity and instability of children's peer victimization experiences as predictors of loneliness and social satisfaction trajectories. *Child Dev* 2001; 67: 1305-1317.
- [19] Nansel TR, Haynie DL, Simons-Morton BG. The association of bullying and victimization with middle school adjustment. *J Appl Sch Psychol* 2003; 19: 45-61.
- [20] Haynie DL, Nansel T, Eitel P, Crump AD, Saylor S, Yu K, Simons-Morton B. Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *J Early Adolesc* 2001; 21: 29-49.
- [21] You S, Furlong MJ, Felix E, Sharkey JD, Tanigawa D, Green JG. Relations among school connectedness, hope, life satisfaction, and bully victimization. *Psychol School* 2008; 45: 446-460.
- [22] Juvonen J, Graham S, Schuster M. Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics* 2003; 112: 1231-1237.
- [23] Crick NR. The role of relational aggression, overt aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Dev* 1996; 67: 2317-2327.
- [24] Mynard H, Joseph S. Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behav* 2000; 26: 169-178.
- [25] Fleming LC, Jakobsen KH. Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *Online J Public Health Inform* 2009; 79: 123-135.
- [26] Espelage DL, Holt MK. Bullying and victimization during early adolescence: peer influences and psychosocial correlates. *J Emotion Abuse* 2001; 2: 123-142.
- [27] Akbari Balootbangan A, Talepasand S. Validation of the Illinois bullying scale in primary school students of Semnan, Iran. *J Fundament Mental Health* 2015; 17: 178-185.
- [28] Akbari Balootbangan A, Talepasand S. Psychometric properties of Harter's bullying scale in primary schools of Semnan. *Sci J School Public Health Institute Public Health Res* 2014; 12: 13-27. (Persian).
- [29] Joreskog KG, Sorbom D. LISREL 8: User's Reference Guide. Chicago: Scientific Software Inc. 2003.
- [30] Berkler SJ. Applications of covariance structure modeling in psychology: cause for concern. *Psy Bull* 1990; 107: 260-273.
- [31] Grills AE. Long-term relations among peer victimization and internalizing symptoms in children. PhD diss., Virginia Polytechnic Institute and State University, 2003.
- [32] Crapanzano A. Understanding bullying participant roles: stability across school years and personality and behavioral correlates. 2010.
- [33] Meyers J, Meyers B. Bi-directional influences between positive psychology and primary prevention. *School Psychol Quarterly* 2003; 18: 222-229.
- [34] Macy, B. (2003, August 25). Getting a handle on bullies. *The Roanoke Times*, pp. E1, E3.
- [1] Nickerson A, Slater E. School and community violence and victimization as predictors of adolescent suicidal behavior. *Such Psycho Rev* 2009; 38: 218-232.
- [2] Woods S, Done J, Kalsi H. Peer victimization and internalizing difficulties: The moderating role of friendship quality. *J Adolescent* 2009; 3: 293-308.
- [3] Goodyer IM, Croudace T, Dunn V, Herbert J, Jones PB. Cohort profile: risk patterns and processes for psychopathology emerging during adolescence: the roots project. *Inter J Epidemiol* 2010; 39: 361-369.
- [4] Lambert SF, Copeland-Linder N, Ialongo NS. Longitudinal associations between community violence exposure and sociality. *J Adolescent Health* 2008; 43: 380-386.
- [5] Olweus D. Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *Eur J Psychol Educ* 1997; 12: 495-510.
- [6] Kaltiala-Heino R, Frojd S, Marttunen M. Involvement in bullying and depression in a 2-year follow-up in middle adolescence. *Euro Child Adolesc Psychiatry* 2010; 19: 45-55.
- [7] Kochenderfer BJ, Ladd GW. Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment? *Child Dev* 1996; 67: 1305-1317.
- [8] Paul JJ, Cillessen AHN. Dynamics of peer victimization in early adolescence: Results from a four-year longitudinal study. *J Appl Sch Psychol* 2003; 19: 25-43.
- [9] Crick NR, Casas JF, Ku HC. Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Dev Psychol* 1999; 33: 579-588.
- [10] Crick NR, Bigbee MA. Relational and overt forms of peer victimization: a multi-informant approach. *J Consult Clin Psychol* 1998; 66: 337-347.
- [11] Crick NR, Grotpeter JK. Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child Dev* 1995; 66: 710-722.
- [12] Dempsey JP, Fireman GD, Wang E. Transitioning out of peer victimization in school children: Gender and behavioral characteristics. *J Psychopathol Behav Ass* 2006; 28: 273-282.
- [13] Ross D. Bullying. In J Sandoval (Ed.), *Handbook of crisis counseling, intervention, and prevention in the schools* (electronic version) 2nd ed. (pp. 105-135): Mahwah, NJ: L. Erlbaum Associates. 2002.
- [14] Bowers L, Smith PK, Binney V. Perceived family relationships of bullies, victims, and bully/victims in middle childhood. *J Soc Person Relat* 1994; 11: 215-232.
- [15] Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR. School bullying among adolescents in the united states: physical, relational, and cyber. *J Adolesc Health* 2009; 45: 368-375.
- [16] Brunstein Klomek A, Marrocco F, Kleinman M, Schonfeld Gould MS. Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2007; 46: 40-49.
- [17] Mrug S, Windle M. Prospective effects of violence exposure across multiple contexts on early adolescents' internalizing and externalizing problems. *J Child Psychol Psychiatry* 2010; 51: 953-961.

A study of factorial structure of the persian version of the multidimensional peer-victimization scale in primary schools students in Semnan city

AfzalAkbari Balootbangan(MSc)*, Siavash Talepasand (Ph.D)
Dept. of Psychology and Educational Sciences, Semnan University, Semnan, Iran

(Received: 19 Dec 2014; Accepted: 20 Oct 2015)

Introduction: The victimization of children in schools is one of the most controversial issues in the area of education around the world. Therefore, the purpose of this study was to examine the psychometric properties of multidimensional peer-victimization scale in students.

Materials and Methods: In this study, 607 students in Semnan were selected by using a stratified sampling method and responded to multidimensional peer-victimization scale, Illinois bullying scale and Harter's motivation questionnaire (concurrent validity). For data analysis, we used factor analysis method, Cronbach's alpha coefficients and Pearson correlations.

Results: The nucleotide changes c135G>A/A45A (rs1800858) in exon 2 and c.337+9G>A (rs2435351) and c.337+137G>T (rs2505530) were found in intronic region of RET gene. Among patients and relatives, the most and least genotype and allele frequencies were c.337+137G>T (rs2505530) and c135G>A/A45A (rs1800858), respectively. Also we did not find any significant correlation between detected nucleotide changes and disease phenotype, gender and ethnicity.

Conclusion: Results indicated that multidimensional peer-victimization scale in the Persian version questionnaire has acceptable psychometric properties for school students, and it can be used as a valid instrument in psychological research.

Keywords: Multidimensional Peer-Victimization Scale, Factor Analysis, Validation, Students

*Corresponding author: Tel: 98 9126040690
stalepasand@semnan.ac.ir